

3. Астапов В.М. Феномен тревоги с позиции функционального подхода : автореф. дис. ... д-ра психолог. наук: 19.00.13 / В.М. Астапов. – М., 2002. – 42 с.
4. Безруких М.М. Проблемные дети / М. Безруких // М., 2000. – 308 с.
5. Вегетативные расстройства: Клиника, диагностика, лечение. / Под ред. А.М. Вейна. – М.: ООО «Медицинское информационное агентство», 2003. – 752 с.
6. Глазков Е. О. Особливості психологічної адаптації студентів при навчанні у вищому навчальному закладі / Е. О. Глазков // Укр. журнал екстремальної медицини імені Г.О. Можаяєва. – 2012. – Том 13. – № 1. – С. 18–21.
7. Изучение образа жизни, состояния здоровья и успеваемости студентов при интенсификации образовательного процесса / Агаджанян Н.А., Миннибаев Т.Ш., Северин А.Е. [и др.] // Гигиена и санитария. – 2005. – № 3. – С. 48–52.
8. Коробчанський В. О. Гігієнічна оцінка впливу кредитно-модульної системи навчання на функціональний стан студентів вищих медичних навчальних закладів / В. О. Коробчанський, О. Г. Резніченко // Укр. журнал з проблем медицини праці. – 2010. – Т. 3. – № 23. – С. 62–66.
9. Маслова Т.М. Динамика тревожности студентов вуза в процессе их профессионального становления / Т.М. Маслова // Вектор науки Тольяттинск. гос. ун-та. – 2014. – № 4. – С. 168–171.
10. Оцінка стану соматичного та психічного здоров'я студентів вищих учбових закладів при адаптації до учбового процесу / Гончаренко М. С., Пасинок В.Г., Новікова В.Е. [та ін.] // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 3. – С. 12–15.

Рукоманова Дар'я Олександрівна,

курсант навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри
юридичної психології Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор ***Охріменко І. М.***

ПСИХОЛОГІЯ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОГО

Найбільш поширеною слідчою (розшуковою) дією під час досудового розслідування кримінального правопорушення є допит. Оскільки він здійснюється при безпосередньому спілкуванні з конкретною особою, основне значення тут має пізнавальна та комунікативна діяльність слідчого.

З огляду на існування суттєвої різниці в соціальному та кримінально-процесуальному статусі допитуваних осіб (потерпілий,

свідок, підозрюваний й ін.), цей процес за психологічними критеріями змістовної та динамічної сторін має певні *загальні характеристики*:

- допит будується поетапно (попереднє вивчення та аналіз обставин злочину, психологічна підготовка до допиту тощо);
- ефективність допиту залежить значною мірою від ретельності попереднього вивчення особистості допитуваного;
- необхідність встановлення психологічного контакту, розвитку комунікативної взаємодії;
- необхідність подолання опору зацікавлених у неефективності розслідування злочину осіб й ін. [1, с. 255].

Так, зокрема, створюючи певні умови допиту, слідчий дістає можливість чітко окреслити чинники, що діяли в момент виникнення та перебігу досліджуваного явища; встановити його причину; повторювати дослід і, таким чином, накопичувати кількісні показники, на основі чого можна дійти висновку про випадковість або типовість явища (наприклад, при допиті експериментальною умовою є повідомлення допитуваному невідомих йому слідчих матеріалів, варіювання тактики допиту тощо).

Варто також зазначити, що процесуальний порядок допиту потерпілого регламентується КПК України (ст. 224–225), його дотримання та виконання є обов'язковим. У той час потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди (ст. 55 КПК України) [2].

Формування показань потерпілих під час допиту має свої особливості, пов'язані з їхніми специфічними переживаннями, які викликані здійсненням щодо них злочинними діями та настанням суспільно небезпечних наслідків. Психічні переживання потерпілих, насамперед в тих випадках, коли злочинне діяння тією чи іншою мірою загрожує життю, здоров'ю і гідності особистості, характеризуються емоційною глибиною, підвищеною гостротою. Потерпілі, які є об'єктом злочинного посягання, сприймають картину протиправного діяння, відчуючи на собі його безпосередній вплив. Тому в них при переробці й збереженні відбитої в момент злочину інформації досить часто набувають значущості емоційні прояви, переживання, пов'язані з фізичними, психічними й соціально-побутовими наслідками вчиненого злочину.

Метою допиту потерпілого є отримання інформації не лише щодо події злочину, а й інших відомостей, наприклад, щодо ситуацій, які передували злочину (передумови злочину), особу злочинця й такі, що можуть бути використані у процесі розслідування для виявлення нових доказів та перевірки й оцінки наявних. Змістом показань потерпілого можуть бути не тільки відомості про фактичні дані, а й його аргументи, судження, умовиводи. Як зазначається в деяких наукових джерелах, судження, висловлювані опитуваним, є потрібним компонентом будь-

яких показань [3]. Допит зазвичай починається з установлення особистості допитуваного, роз'яснення його прав й обов'язків, попередження про кримінальну відповідальність за давання завідомо неправдивих показань (ст. 224 КПК України). Після цього слідчий пропонує у формі вільної розповіді викласти обставини, відомі потерпілому в зв'язку з подією злочину.

У процесі вільної розповіді потерпілий має можливість викласти факти в тій послідовності, у якій він їх сприймав. На нашу думку, не слід утручатися у вільну розповідь потерпілого без поважних на те причин, переривати її запитаннями, оскільки це може відвернути його увагу, збити з думки. Переривати потерпілого слід лише в разі, коли він вочевидь виходить за межі теми поставленого запитання, якщо закінчив фрагмент питання та не продовжує його або коли говорить занадто тихо й невиразно.

Водночас, допитуючи потерпілого, слідчий повинен виявити всі важливі обставини його взаємодії зі злочинцем до вчинення злочину і після цього. Тільки так можна зрозуміти мотиви злочину і механізм його реалізації. Від потерпілого слідчому потрібна інформація про те, де, коли, яким чином, якими знаряддями і засобами вчинено злочинне діяння, хто його вчинив і хто до нього причетний.

Усе це пояснює те, чому на повторних допитах показання потерпілих виявляються, як правило, повнішими, ніж на початку розслідування кримінального провадження. Іноді процес переробки сприйнятої інформації про злочин може тривати у потерпілих і кілька місяців після проведення за їхньою участю слідчих (розшукових) дій. Тому в складних ситуаціях, щоб відновити всі суттєві обставини злочину, знайти не виявлені на першому допиті факти і деталі, доцільне проведення декількох допитів [4].

Під час допиту потерпілого підлягає вивченню аналіз способу його життя, особистісних якостей, стереотипів поведінки, соціальних зв'язків, комунікативних особливостей тощо. Також необхідно враховувати можливість суперечливих бажань, побоювань й іншого. Одним із факторів, які впливають на показання потерпілого, може виявитися умисне чи неумисне навіювання. Здебільшого це характерне для неповнолітніх потерпілих, але навіюванню можуть бути піддані і дорослі. Для того, щоб уникнути шкідливої дії навіювання, в процесі допиту використовуються певні організаційно-психологічні позиції, зокрема заборонені навідні запитання, які можуть підказати потерпілому бажану відповідь [5, с. 293].

Показання потерпілого залежать від багатьох суб'єктивних і об'єктивних факторів. Знання слідчим психологічних закономірностей процесу формування показань та їх особливостей у потерпілого, вивчення мотивації і психічних властивостей, станів, процесів особистості потерпілого допомагає обрати найдоцільніші тактичні прийоми для отримання необхідних відомостей.

Важливу роль при цьому може відігравати й поведінка самого слідчого. Неуважність, грубість, підозрілість слідчого гостро сприймається потерпілим, що посилює його емоційний стан. Тому перед слідчим стоїть завдання максимально коректно заспокоїти потерпілого, запевнити його в тому, що злочин буде ретельно й об'єктивно розслідуваний; спокійною і тактовною поведінкою допомогти особі зняти метушливість у думках і рухах, уникнути багатослів'я, розставити пріоритети тощо.

Таким чином, допит потерпілого – це доволі складний акт комунікативної взаємодії учасників кримінальної процесуальної діяльності, ефективність якої значною мірою залежить не тільки від рівня професійної підготовки та досвіду роботи слідчого, наявності у нього певних психологічних здібностей до цього виду діяльності, але й від врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості допитуваного.

Список використаних джерел

1. Юридична психологія : Підручник / [кол. авт. : Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко та ін.] ; за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. К. : КНТ, 2007. 360 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI (редакція станом на 07.01.2018) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Журнал “Віче” № 21, наукова бібліотека, листопад 2009 р. [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>.

4. Інтернет-ресурс: <http://mir.zavantag.com/psihologiya/17395.html>.

5. Юридична психологія : Підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / [В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв та ін.] ; за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. 352 с.

Стефанова Галина Григорівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат психологічних
наук ***Захаренко Л. М.***

ПРОЕКТИВНІ МЕТОДИКИ В СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Важливим напрямом судово-психологічної експертизи є експертиза неповнолітніх правопорушників, яку виокремлено в самостійний вид судово-психологічної експертизи. Судово-психологічна